

บทที่ 5

บทสรุป

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของความพยายามที่จะแสดงให้เห็นว่า ในบริบทของสังคมการเมืองไทย ที่ระบบการเลือกตั้ง พรรคการเมือง และรัฐสภา ไม่สามารถทำหน้าที่เป็นตัวแทนผลประโยชน์ของผู้ยากไร้ได้อย่างแท้จริงนั้น ได้มีการปรับตัวของหมู่บ้านในสังคมชนบทไทย เพื่อเอื้ออำนวยให้เกิดองค์กรและมีการเสริมอำนาจประชาชนในการต่อรองและพิทักษ์รักษาทรัพยากรในท้องถิ่นด้วยวิธีการต่างๆ โดยในบางกรณีก็มีการขยายขนาดเป็นขบวนการประชาชนเพื่อการผลักดันนโยบายในระดับประเทศ

กล่าวโดยเฉพาะวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ได้หยิบยกประเด็นการก่อตัวขององค์กรประชาชนและการเสริมอำนาจประชาชน กรณีชุมชนประมงพื้นบ้าน อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของขบวนการประชาชนในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรขึ้นมาเป็นกรณีศึกษา โดยมีสมมติฐานว่า 1) การก่อตัวขององค์กรประชาชนเกิดจากการปรับตัวของประชาชนที่มีต่อสภาพปัญหา ทั้งในส่วนที่เป็นปัญหาของชุมชนเอง และปัญหาที่เกิดจากโครงสร้างเศรษฐกิจการเมือง 2) ปัจจัยภายนอก ซึ่งได้แก่ องค์กรพัฒนาเอกชน, นโยบายของรัฐ ข้าราชการและหน่วยงานของรัฐ, สื่อมวลชน เป็นต้น มีอิทธิพลต่อความแตกต่างของกระบวนการก่อตัวขององค์กรประชาชน 3) ปัจจัยภายในหมู่บ้าน อาทิ ลักษณะการรับรู้ปัญหาของประชาชนในชุมชน, ผู้นำหรือกลุ่มแกนนำในหมู่บ้าน ความสัมพันธ์ทางอำนาจในชุมชนและปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ส่งผลต่อความแตกต่างในการเสริมสร้างอำนาจขององค์กรประชาชนมากกว่าปัจจัยภายนอก ซึ่งปรากฏผลว่า ปัจจัยที่เกื้อหนุนต่อการก่อให้เกิดองค์กรประชาชนที่มีความสำคัญ คือ การตระหนักในการดำรงอยู่ของประเด็นปัญหาภายในชุมชนของประชาชนประการหนึ่ง กับอีกประการหนึ่งคือ การดำรงอยู่ของเงื่อนไขและหรือปัจจัยภายในชุมชนที่สำคัญได้แก่ ผู้นำและหรือ กลุ่มแกนนำที่มีศักยภาพในการเข้าถึงปัญหา และสามารถวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา ตลอดจน สามารถกำหนดแนวทางแก้ไขได้อย่างเหมาะสม, ลักษณะโครงสร้างความสัมพันธ์ทางอำนาจและการรับรู้ปัญหาของประชาชน เป็นต้น ในขณะที่มีปัจจัยภายนอก ซึ่งได้แก่ องค์กรพัฒนาเอกชน, นโยบายและการปฏิบัติของหน่วยงานของรัฐ, สื่อมวลชน และนักวิชาการ เป็นต้น เป็นปัจจัยเสริมให้องค์กรประชาชนมี

อำนาจต่อรองกับกลุ่มทุนและ/หรือผู้ที่ จะเข้ามาใช้ประโยชน์เหนือทรัพยากรของท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากข้อค้นพบดังกล่าว ได้แสดงให้เห็นอย่างมีนัยสำคัญถึงกระบวนการเสริมอำนาจของประชาชนในสังคมไทยว่า จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับเงื่อนไขและ/หรือปัจจัยภายในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในด้านการยกระดับคุณภาพชีวิตควบคู่ไปกับการกระตุ้นให้เกิดกระบวนการทางความคิดและ/หรือเกิดการตั้งคำถามต่อการดำรงชีวิต ตลอดจนการเปิดโอกาสให้บุคคลในชุมชนมีการให้ความหมายต่อความสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ระหว่างตัวเขากับสังคม และธรรมชาติโดยอิสระ (ซึ่งเป็นที่มาของ “ภูมิปัญญาชาวบ้าน”) อันก่อให้เกิดความสำนึกในศักยภาพ และเกิดการท้าทายข้อจำกัดด้านเสรีภาพที่ดำรงอยู่ เช่น โครงสร้างอำนาจท้องถิ่น, กฎหมาย เป็นต้น ดังจะเห็นได้อย่างชัดเจนจากความสำเร็จของกระบวนการก่อตัวขององค์กรประชาชนบ้านแหลมมะขาม ตลอดจนได้รับการตอกย้ำจากความสามารถเสริมให้เกิดองค์กรประชาชนอย่างชัดเจนของบ้านบางค้างคาวและบ้านหัวหิน ทั้งนี้เพราะหมู่บ้านทั้งสองได้ผ่านกระบวนการทางความคิดในงานพัฒนาในระดับที่น้อยกว่า

อย่างไรก็ตาม ในปรากฏการณ์ของการต่อสู้ การเสริมอำนาจประชาชนโดยอยู่ในรูปขององค์กรเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในบริบทของสังคมการเมืองที่มีโครงสร้างอำนาจแบบรวมศูนย์ ทำให้องค์กรพัฒนาเอกชนจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการประสานความร่วมมือกับกลุ่มและ/หรือองค์กรภายนอก เพื่อนำเข้ามาเสริมอำนาจให้กับองค์กรประชาชน ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ โดยเป็นที่น่าสนใจว่า ในการประสานความร่วมมือนั้น องค์กรพัฒนาเอกชนได้ให้ความสำคัญกับกลไกรัฐในระดับท้องถิ่นเป็นอันดับแรก ทั้งนี้เพราะ 1) เป็นสิ่งที่สอดคล้องกับโลกทัศน์ของคนในท้องถิ่น ที่ยอมรับบทบาทหน้าที่ของรัฐ ในฐานะที่เป็นกลไกผลักดันในการแก้ไขข้อขัดแย้งและ/หรือให้ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และ 2) เกิดจากการมี “ช่องทาง” ในการประสานความร่วมมือกับผู้ว่าราชการจังหวัด ซึ่งในทัศนะของประชาชนในท้องถิ่น ยังถือว่าเป็น “เจ้าเมือง” ที่มีอำนาจสูงสุด ดังนั้น การประสานความร่วมมือกับกลไกปกครองในระดับท้องถิ่น จึงเป็นสิ่งที่เอื้ออำนวยต่อการเพิ่มอำนาจการต่อรองขององค์กรประชาชนที่มีต่อกลุ่มทุนและ/หรือผู้ที่ จะเข้ามาใช้ประโยชน์เหนือทรัพยากรท้องถิ่นได้อย่างชอบธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อเนื้อหาของ การต่อสู้ได้ตั้งอยู่บนฐานของภูมิปัญญาชาวบ้านที่เอื้ออำนวยต่อการเกิดภาวะดุลย์ของระบบนิเวศที่ได้รับการรับรองจากนักวิชาการ

จึงกล่าวได้ว่า ในการก่อตัวขององค์กรประชาชนที่มีศักยภาพในการปกครองตนเอง นั้น จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับกระบวนการเสริมอำนาจประชาชน ทั้งที่อยู่ในรูปของปัจเจกชน และ/หรือองค์กร และจากกระบวนการพัฒนาที่มีการประสานความร่วมมือระหว่างองค์กร ประชาชน, องค์กรพัฒนาเอกชน, กลไกรัฐ, สื่อมวลชน และนักวิชาการ ในการจรรโลง ประชาธิปไตยในระดับรากหญ้า ซึ่งเอื้ออำนวยให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการ จัดสรรทรัพยากรในระดับท้องถิ่นได้อย่างแท้จริง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย